

UVODNIK

Ko smo avtorji sredi decembra 2011 zaključevali članke o sovražnem govoru in novinarstvu, smo spremljali vročo javno razpravo o *zadevi trenirke*, ki je polnila vsebino slovenskih medijev. Pismo Tomaža Majerja na spletni strani SDS-a, ki zmago Jankovićeve liste na volitvah pripisuje mobilizaciji t. i. »novih državljanov«, oblečenih v trenirke, ki so »govorili s tujim naglasom« in imeli »na roki s kemičnim svinčnikom napisano številko, kako morajo glasovati«, je sprožilo veliko protestov. Posamezniki in institucije so opozarjali, da nacionalistični diskurz v Majerjevem besedilu deli državljane Slovenije na Slovence in Neslovence, pri čemer slednje označuje kot drugorazredne državljane in jih stigmatizira ter širi nestrpnost. Da bi dobili odgovor na vprašanje, ali to pismo vključuje prvine sovražnega govora, so novinarji vplivnih slovenskih medijev hitro navajali izjave pravnikov. Tako so pravni opredelitvi sovražnega govora dodelili položaj edino možne in pravilne opredelitve, kot da družboslovna opredelitev ne obstaja. V razpravah so nekateri pripadniki in simpatizerji SDS-a opozarjali, da ima protestirajoča civilna družba dvojna merila, po katerih zanemarja sovražni govor, uperjen proti verujočim, saj je Mladinino sliko Marije s podgano interpretirala kot umetnost, in ne kot sovražni govor (pri čemer niso upoštevali, da je podgano Mariji v naročje položila skupina Strelnikoff, in ne Mladina). Zagrešili so ključno napako selektivne obravnave žrtev, kar pa govorcev ne odvezuje od njihove lastne odgovornosti, da branijo žrtve, s katerimi se ne zmorejo identificirati. V tej razpravi se je ponovno razkrila sprevržena logika nestrpnih: ob opozorilih na rabo sovražnega govora so sebe prikazali kot žrtve, češ da so diskriminirani zaradi svojega »drugačnega mnenja«, in pri tem zabrisali izvirni greh, da njihova »drugačna mnenja« izražajo nespoštovanje temeljnih človekovih pravic.

Zadeva trenirke na slovenskem družbenem prizorišču odpira vprašanje, ali je objava Majerjevega pisma kaznivo dejanje sovražnega govora, sovražni govor kot nedopustna kršitev etike javne besede, nedolžno izražanje političnih stališč ali celo umetniško delo. V medijskih razpravah je bilo povsem zanemarjeno ali zgolj obrobno obravnavano družboslovno razumevanje sovražnega govora, ki opozarja, da živimo v času, ko takšni diskurzi hitro izzovejo identifikacijo in razburkajo čustva. Ni daleč organizirani lov na Rome na Madžarskem (med januarjem 2008 in avgustom 2009), nedavni poboj dveh Senegalcev v Firencah in napad na Rome v Torinu, v Evropi pa smo v zadnjem času priča hkratnemu povečevanju nestrpnosti do tujcev in preveč zadolženih Grkov ter drugih Sredozemcev. Si je tako težko predstavljaniti, da smo lahko tudi Slovenci kmalu v položaju skupine, za katero bodo pripadniki drugih etničnih skupin trdili, da živimo na njihov račun?

V razpravah je bila zanemarjena tudi možnost, da ima lahko medijsko polemiziranje vlogo preusmerjanja pozornosti od ključnega konflikta sodobne družbe, tj. konflikta med delom in kapitalom, saj Slovenci lažje vzamemo v bran etnično, religiozno in kulturno identiteto kot pa razredno. Ali drugače povedano, lažje branimo pravico muslimanov do veroizpovedi kot pa pravico istih oseb v vlogi gradbenih delavcev in čistilk do izplačila dostojne plače.

Članki v tej številki Teorije in prakse se odzivajo tudi na izjave predstavnikov različnih novinarskih organizacij v Sloveniji, Evropi in drugem mednarodnem okolju, ki opozarjajo na povečano rabo sovražnega govora v tradicionalnih oblikah novinarstva, še posebej pa v spletnem, in zahtevajo strožje ukrepe omejevanja sovražnega govora. Tej skupini nasprotujejo tisti, ki trdijo, da bo s strožjo regulacijo novinarskega sporočanja omejena svoboda govora. Ker pogled obeh skupin ne temelji na empiričnih podatkih, smo skušali avtorice in avtorji člankov odgovoriti na vprašanje, kakšen je sovražni govor v slovenskem novinarstvu ter kako ga interpretirajo novinarji/uredniki in prejemniki. Glavni namen tega tematskega sklopa je pokazati, kako slovensko novinarstvo uporablja sovražni govor, kakšen je odnos novinarjev/urednikov in članov občinstva do sovražnega govora ter kakšni so problemi njegove regulacije.

Problem novinarske opredelitve sovražnega govora obravnava članek *Karmen Erjavec*, ki odgovarja na vprašanje, kako slovenski novinarji opredeljujejo in razumejo sovražni govor ter ga razlikujejo od napadalnega govora. Intervjuji z novinarji osrednjih slovenskih medijev so s kvantitativno (analiza besedil) in kvalitativno analizo (kritična diskurzivna analiza) pokazali, da več kot tretjina intervjuvancev ne zna opredeliti sovražnega govora, preostali dve tretjini pa razlikujeta med pojmom sovražni in napadni govor.

Marko Milosavljević razgrinja problem ustreznega poznavanja regulacijskega in samoregulacijskega okvira sovražnega govora v slovenskih medijih, in sicer na primeru urednikov spletnih medijev kot odbirateljev. Rezultati njegove raziskave kažejo, da določeni uredniki ne ločujejo med sovražnim govorom in razžalitvami, ali denimo kletvicami, kar kaže na slabo poznavanje pravnega okvira, pa tudi samega pojma sovražni govor.

Melita Poler Kovačič in *Igor Vobič* predstavljata raziskavo poročanja slovenskih novinarjev o sovražnem govoru med prvo obravnavo Predloga Družinskega zakonika in njihovih etičnih problemih. (Med)besedilna analiza poročanja o sovražnem govoru je pokazala, da novinarji o sovražnem govoru poslancev niso poročali ali pa so v poročila vključili le nekatere manj skrajne izjave. Izogibali so se vrednotenju, sovražni govor so obsodili predvsem z besedami drugih virov. Intervjuji z avtorji analiziranih poročil so pokazali, da se bojijo učinkov razširjanja sovražnega govora s

svojimi prispevki, imajo težave pri njegovem prepoznavanju in odločanju, kateri izrazi so sploh sprejemljivi za objavo, poleg tega v poročilih ne želijo komentirati.

Gaja Červ in *Monika Kalin Golob* temo sovražnega govora ob obravnavi družinskega zakonika proučujeta pri novinarkah in novinarjih, ki so pisali o nestrpnih izjavah njegovih nasprotnikov, da bi ugotovili, ali je polemična tema pri novinarjih spodbudila sovražni odziv do nestrpnih. Študija primera je pokazala, da novinarke in novinarji sicer niso uporabili sovražnega govora, a so bili na nekaterih mestih, ko so se zoperstavljali sovražnemu govoru nasprotne strani, žaljivi. Primarno je članek poskus postavitve modela jezikovnih sredstev vrednotenja, ki v določenih okoliščinah lahko vodijo v sovražni govor. Teoretski razmislek in postavitve modela sta znova potrdila, da je jezikoslovno raziskovanje diskurzivnih družbenih praks le prva, a nujna prvina v njihovi analizi, presoji in tipologiziranju.

Vasja Vehovar, Andrej Motl, Lija Mihelič in *Boštjan Berčič* ločujejo kaznivi sovražni govor od drugih oblik spornega komuniciranja, predvsem od neprimerne izražanja (npr. kletvic) in nesprejemljivega govora, ki je lahko predmet civilnih tožb (npr. grožnje, razžalitve). V članku predstavljajo raziskavo o razumevanju sovražnega govora med slovenskimi uporabniki interneta. Rezultati kažejo, da sporno komuniciranje uporabnike zelo moti, hkrati pa sovražni govor razumejo izjemno ohlapno. Na eni strani ga večinoma ne prepoznajo, na drugi pa vanj vključujejo oblike spornega komuniciranja, ki jih kot kaznivi sovražni govor ni mogoče preganjati.

Karmen Erjavec in *Melita Poler Kovačič* analizirata osebnostne značilnosti piscev sovražnega govora v komentarjih pod spletnimi novinarskimi prispevki. S poglobljenimi intervjuji poskušata prepoznati njihove vrednote in prepričanja ter vrsto osebnosti. V prvo skupino spadajo »vojaki«, ki so organizirani, v drugo pa »verniki«, »igralci« in »nadzorniki«, ki delujejo na lastno pobudo. Glavni motiv vojakov in vernikov je izpolnjevanje poslanstva, zanje je značilna avtoritarna osebnost. Igralce motivirata vznemirjenje in zabava, nadzornike pa pritegovanje pozornosti k družbenim neenakostim; za ti dve podskupini je značilna libertarna osebnost.

Ker na Katedri za novinarstvo vključujemo študentke in študente v razprave o aktualnih temah ter v potekajoče raziskave, smo kot raziskovalno temo podiplomskim študentom Novinarskih študij razpisali tudi obravnavo sovražnega govora. *Raphael Campos Ferreira, Petra Košič, Noemi Maurič* in *Nina Mihalič* so pod mentorstvom prof. dr. Monike Kalin Golob od oktobra zbirali in proučevali literaturo o sovražnem govoru. Študija primera je bila sprva namenjena analizi volilnih soočenj, a je objava pisma Tomaža Majerja prišla ravno v času, ko so študentje zbirali gradivo za aplikacijo postavljenih kriterijev – aktualna tema je sprožila odločitev študentov, da bodo študijo primera namenili temu pismu. Zato ob koncu tematskega sklopa objavljamo

njihov prispevek in analizo aktualnega zapisa. Bodoči novinarji in novinarke so z raziskovalnim delom izostrili lastne kriterije za obravnavo spornih diskurzivnih praks, nam pomagali kritično ovrednotiti tovrstne zapise v slovenski »politični publicistiki« in pogumno pokazali ogledalo slovenski netrpnosti.

V družbi, ki s sovražnim govorom pridobiva politične točke, ni lahko živeti; v družbi, ki ne sliši drugačnega mnenja, ni demokracije in enakosti. Ta tematski sklop želi prispevati, da bi živeli bolj demokratično in kultivirano.

Karmen Erjavec in Monika Kalin Golob
gostujoči urednici